

Paul Holthuis, *De kleine man met het grote beginsel. Jan Stoffel (1851-1921) en de sociale kwestie* (Zutphen: Walburg Pers, 2023, 248 pp., ISBN 9789464560329).

Rond 1900, in de tijd dat nette heren nog radicale ideeën hadden, was de Deventer houthandelaar Jan Stoffel een van de grote pleitbezorgers van landnationalisatie. Geïnspireerd door de Amerikaanse autodidactische econoom Henry George en de Duitse arts Franz Oppenheimer raakte Stoffel ervan overtuigd dat in particulier grondbezit de oorzaak lag van schrijnende economische ongelijkheid. Via geleidelijke belastingverhogingen wilde hij het privé-grondbezit ontmoedigen en zo geld ophalen voor een op te richten fonds ten bate van mensen die het langst hadden geleden ‘door de onrechtvaardige toe-eigening van het land’ (88).

In deze recent verschenen biografie volgen we Stoffel in zijn pogingen dit ideaal te verwezenlijken, inclusief alle mislukkingen die daarbij hoorden. Historicus en lerarenopleider Paul Holthuis schetst Stoffel, de oudoom van zijn moeder, als een geestdriftig en energiek ondernemer die zichzelf voortdurend ten dienste stelde van het hogere doel. Hij publiceerde in dagbladen over de zegeningen van landnationalisatie, schreef brochures, correspondeerde onder meer met Ferdinand Domela Nieuwenhuis, en verenigde zich in de *Nederlandsche Bond voor Landnationalisatie* met figuren als Derk Roelfs Mansholt, Floor Wibaut, Frank van der Goes en Pieter Jelles Troelstra. Voor zijn onderzoek putte Holthuis uit brochures, boeken en artikelen die Stoffel publiceerde, uit diens correspondentie met tijdgenoten en uit berichtgeving over hem in kranten en tijdschriften. Het resultaat is een thematisch ingedeelde biografie, waarin Holthuis eerst ‘historisch relevante’ ontwikkelingen beschrijft en de directe omgeving waarin Stoffel leefde (delen I en II), om daarna aandacht te geven aan Stoffels maatschappijvisie (III) en politiek handelen (IV). De auteur sluit af met het geven van een ‘nabeeld’, waarin hij stilstaat bij Stoffels nalatenschap (V).

Stoffel had een romantische visie op het leven van de arbeiders en boeren voor wie hij opkwam en zijn politieke overtuigingen waren doordrenkt van utopische en religieuze denkbeelden. Veel succes had hij daarmee echter niet. Hij stelde zich driemaal kandidaat voor de gemeenteraad van Deventer, maar geen van de verkiezingen wist hij naar zijn hand te zetten. Hij probeerde in 1891 in de Tweede Kamer te komen voor het district Dokkum namens de Friesche Volkspartij, ook ditmaal zonder succes. Nog geen twee jaar later deed hij opnieuw een poging Kamerlid te worden, nu voor Deventer, maar wederom werd hij met ruime cijfers verslagen. Toen het hem in 1897 eindelijk lukte een zetel in de Tweede Kamer te bemachtigen, beet hij zijn tanden stuk op de parlementaire werkelijkheid. Hij maakte deel uit van

de fractie van de Vrijzinnig-Democratische Bond, maar worstelde met zijn plaats in de politieke verhoudingen. Na zes maanden bood Stoffel zijn ontslag aan, vermoeid, overspannen en teleurgesteld. Toch liet hij zich in 1918, op 67-jarige leeftijd, overtuigen zich opnieuw te kandideren voor de Kamer. Maar ‘Groep Stoffels’ kreeg slechts 238 stemmen.

Ook in de sociale omgang zat het Stoffel niet mee. Via opmerkelijk strenge ballotage werd hij geweerd als lid van de Haagse Sociëteit De Witte, toch de tweede huiskamer van menig politicus. Schrijver Frederik van Eeden zou hem ‘eenvoudig negeren’ en onder academische economen (‘kopstukken’ in de woorden van Stoffel) werd hij nooit voor vol aangezien. Toen hij er uiteindelijk in slaagde de door hem bewonderde Oppenheimer voor een lezingenreeks naar Nederland te halen, omschreef zijn vriend Christoffel Verwey dit als ‘de schoonste tijd van zijn leven’ (147).

Interessant aan Holthuis’ boek is dat het licht schijnt op een idealist, ploeterend in wat Holthuis omschrijft als ‘kleine, marginale politieke en maatschappelijke organisaties’ (206-207). De geschiedenis heeft de neiging dergelijke figuren snel te vergeten. Een biografie als deze is daarom een welkome afwisseling naast de ruim voor handen zijnde studies over parlementaire reuzen als Thorbecke en Kuyper. Bovendien illustreert het boek dat wat we vandaag de dag ‘versplintering’ zouden noemen, ook in de late negentiende en vroege twintigste eeuw aan de orde van de dag was.

Helaas heeft het boek ook tekortkomingen, te beginnen met de structuur, die niet chronologisch, maar thematisch is. Dat maakt het boek behapbaar, maar staat een integrale analyse van Stoffel en de gebeurtenissen in zijn tijd danig in de weg. Bovendien overlijdt Stoffel al op pagina 66, wat toch opmerkelijk is voor een biografisch werk.

Het boek mist bovendien de aansluiting met de historiografie. Door de ‘sociale kwestie’ in de ondertitel te noemen wordt de verwachting gewekt dat we aan de hand van Stoffel meer gaan leren over de sociale kwestie dan de historiografie op dit moment te bieden heeft. Maar een kritische verhandeling van deze historiografie blijft achterwege en standaardwerken ontbreken in de literatuurlijst. Hetzelfde geldt voor de ideologische positionering van Stoffel. Holthuis worstelt met de vraag waar Stoffel te plaatsen tussen het liberalisme en het socialisme en mist zichtbaar houvast die hij aan literatuur over dit thema had kunnen ontleen (denk aan Gerrit Taals *Liberalen en Radicals in Nederland, 1872-1901* of Dirk Jan Wolframs *Vrij van wat neerdrukt en beklemt. Staat, gemeenschap en sociale politiek, 1870-1918*).

Voor wie geïnteresseerd is in het leven van een markante Deventenaar met uitgesproken politieke ideeën, is *De kleine man met het grote beginsel* een informatief boek. Maar de belofte van een biografie, dat door de lens van de gebiografeerde ook de tijd waarin hij of zij leefde beter begrepen wordt, maakt de auteur helaas slechts ten dele waar.